

مسئله

حجاب

استاد شهید آیت الله مرتضی مطهری

انتشارات صدرا

سرشناسه	مطهری، مرتضی، ۱۲۹۸-۱۳۵۸.
عنوان و نام پدیدآور	مسئله حجاب / مرتضی مطهری.
مشخصات نشر	تهران: صدرا، ۱۳۷۹
مشخصات ظاهری	۲۵۲ ص.
شابک	978-964-5600-10-3
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا:
موضوع	اسلام -- حجاب الف. عنوان.
رده‌بندی کنگره	م ۶ م / ۱۷ / م ۲۳۰ BP
رده‌بندی دیویی	۲۹۷/۶۳۶
شماره کتابشناسی ملی	۳۱۶۸-۷۹م

انتشارات صدرا

مسئله حجاب

نویسنده: استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری
 نوبت چاپ: صد و سی و نهم / تیر ۱۴۰۳ مطابق محرم ۱۴۴۶
 تعداد: ۲۵۰۰ نسخه
 بها: ۱۲۹/۰۰۰ تومان

حروفچینی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ فجر (۱۰۰۱۳۹۵). تلفن: ۳۳۱۱۹۷۹۶
 ناشر: انتشارات صدرا (با کسب اجازه از شورای نظارت بر نشر آثار استاد شهید)
 کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص ناشر است.

- تهران: شعبه ۱: خیابان ناصرخسرو، مقابل دارالفنون، کوچه دکتر مسعود - تلفن: ۳۳۹۱۵۱۳۰
- شعبه ۲: خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، پلاک ۱۱۶۴ - تلفن: ۶۶۴۶۱۰۸۶
- قم: شعبه ۱: خیابان ارم. تلفن: ۳۷۷۳۱۵۲۲. دورنگار: ۳۷۷۴۷۳۱۴
- شعبه ۲: مجتمع ناشران. تلفن: ۳۷۸۴۷۵۹۵

پایگاه اینترنتی و فروشگاه آنلاین: motahari.org

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۰۰-۱۰-۳ ISBN: 978-964-5600-10-3

باسمه تعالی

مقدمه چاپ پنجاه و دوم

استقبال کم‌نظیر ملت شریف ایران و سایر فارسی‌زبانان از کتاب مسأله حجاب موجب شد که بار دیگر این کتاب از نظر نوع حروفچینی و رعایت اصول فنی و زیبایی کتاب مورد توجه انتشارات صدرا قرار گیرد و تحت نظر «شورای نظارت بر نشر آثار استاد شهید مطهری» اقدامات مذکور انجام پذیرد و در این چاپ، کتاب با شکل و کیفیت بهتری ارائه گردد.

لازم به ذکر است که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، استاد شهید قصد داشتند مقاله‌ای با عنوان «نقش بانوان در تاریخ معاصر ایران» به عنوان مقدمه کتاب مسأله حجاب بنگارند و چند صفحه‌ای از آن را به رشته تحریر درآوردند ولی متأسفانه منافقان به آن متفکر گرانقدر فرصت ندادند و ایشان را به شهادت رساندند. آن مقاله ناقص در جلد نوزدهم «مجموعه آثار» درج شده است.

از خداوند توفیق بیشتر مسألت می‌کنیم.

هفتم تیر ۱۳۷۹

برابر با ۲۴ ربیع‌الاول ۱۴۲۱

انتشارات صدرا

مقدمه انجمن اسلامی پزشکان بر چاپ اول

باسمه تعالی

کتاب حاضر اولین نشریه انجمن اسلامی پزشکان است که تقدیم خوانندگان محترم و پویندگان راه حق و حقیقت می‌گردد. در جلسات انجمن که متجاوز از شش سال است تقریباً به طور مرتب تشکیل می‌گردد موضوعات علمی و اجتماعی و دینی متعددی توسط دانشمندان و گویندگان مختلف ایراد و مورد بحث و انتقاد قرار گرفته است. بخش اعظم این سخنرانیها را دانشمند محترم جناب آقای مرتضی مطهری تقبل و ایراد فرموده‌اند و این کتاب برگزیده مختصر یکی از موضوعات مورد بحث بوده است که علت تقدم در چاپ آن را خود ایشان در پیشگفتار توضیح داده‌اند.

امید است که به خواست ایزد متعال موضوعات دیگر که هر یک به نوبه خود جالب و با دید تازه‌ای مورد بحث قرار گرفته‌اند به زودی چاپ و در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

انجمن اسلامی پزشکان

مقدمه انجمن اسلامی پزشکان بر چاپ دوم

باسمه تعالی

خداوند بزرگ را سپاسگزاریم که اقدام انجمن اسلامی پزشکان در چاپ و نشر کتاب **مسأله حجاب** مورد توجه صاحب نظران و اقبال علاقه‌مندان واقع گردید به طوری که در همان ماههای اول نسخ آن نایاب شد و بلافاصله انجمن از جناب آقای مطهری درخواست کرد که با در نظر گرفتن نظریات اعلام شده توسط اعضای انجمن و سایر علاقه‌مندان، چنانچه لازم می‌دانند، در کتاب تجدید نظر کنند تا برای چاپ دوم آماده گردد. در نتیجه چاپ دوم کتاب به صورتی کاملتر و بار جان بیشتری نسبت به چاپ اول آماده گردید که اینک تقدیم می‌گردد.

ضمناً به علاقه‌مندان بشارت می‌دهد که طبق وعده جناب آقای مطهری، یکی دیگر از موضوعات مورد بحث (مسأله بردگی) به زودی آماده می‌گردد و در اختیار عموم گذاشته می‌شود. این موضوع مبین میزان عطش علاقه‌مندان به درک حقایق اسلامی است. امید است که سایر مجامع، بخصوص انجمنهای اسلامی، کوشش بیشتری در این زمینه مبذول دارند و به تدریج مطالبی که مبتلابه مردم است و از منابع حقیقی اسلام استخراج شده است به وسیله متخصصان اسلامی استخراج شود و به دست عموم برسد.

انجمن اسلامی پزشکان

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه مؤلف
۱۵	مقدمه
۱۹	بخش اول: تاریخچهٔ حجاب
۱۹	حجاب در قوم یهود
۲۰	حجاب در ایران باستان
۲۱	آیا حجاب از ایران به اسلام رسیده است؟
۲۲	وضع حجاب در جاهلیت عرب
۲۴	حجاب در هند
۳۱	بخش دوم: علت پیدا شدن حجاب
۳۳	ریاضت و رهبانیت
۳۵	علل تمایل بشر به ریاضت
۳۷	بررسی این عامل از نظر اسلام
۴۲	عدم امنیت
۴۴	بررسی این عامل از نظر اسلام
۴۷	استثمار زن
۵۰	بررسی این عامل از نظر اسلام
۵۳	حسادت مرد
۵۴	بررسی این عامل از نظر اسلام
۵۶	تفاوت غیرت با حسادت
۵۹	عادت زنانگی
۶۰	بررسی این عامل از نظر اسلام
۶۲	بالا بردن ارزش
۶۲	بزرگترین تدبیر زنانه
۶۳	سخن ویل دورانت
۶۴	نکته سنجی مولوی

- ۶۵ سخن ابن‌العفیف و نظامی
- ۶۵ گفته راسل
- ۶۶ سخن الفرد هیچکاک
- ۶۷ خلا عشق در عصر حاضر
- ۷۱ بخش سوم: فلسفه پوشش در اسلام
- ۷۱ واژه حجاب
- ۷۵ سیمای حقیقی مسأله حجاب
- ۷۶ حجاب اسلامی از یک اصل کلی اجتماعی ناشی می‌شود
- ۷۷ حجاب اسلامی از جنبه روانی
- ۷۸ تغزل و منشأ آن
- ۸۰ تحریک پذیری روح بشر در ناحیه جنسی
- ۸۰ چرا پوشش به زن اختصاص یافته است؟
- ۸۱ استحکام پیوند خانوادگی
- ۸۴ استواری اجتماع
- ۸۶ ارزش و احکام آن
- ۹۱ بخش چهارم: ایرادها و اشکالها
- ۹۱ حجاب و منطق
- ۹۲ حجاب و اصل آزادی
- ۹۶ رکود فعالیتها
- ۹۸ مقایسه‌ای میان زن امروز و زن دیروز از نظر کار و فعالیت
- ۱۰۲ افزایش التهابها
- ۱۰۲ سخن راسل
- ۱۰۴ با اشتیاع، حرارت جسمی ارضاء می‌شود نه عطش روحی
- ۱۰۶ تفاوت عشق و هوس
- ۱۰۹ هم محرومیت سبب طغیان غریزه می‌شود و هم تسلیم
- ۱۰۹ نکته‌ای که عارفان ما بدان بر خورده‌اند و روانکاوان توجه نکرده‌اند
- ۱۱۰ چه چیز موجب انحراف جنسی می‌شود؟
- ۱۱۵ بخش پنجم: حجاب اسلامی
- ۱۱۵ آیات ۲۷ تا ۳۱ سوره نور
- ۱۱۸ استبدان

- ۱۱۹..... فلسفه استیذان
- ۱۲۱..... اگر صاحب خانه اجازه ورود نداد گله نکنید
- ۱۲۳..... خانه‌های غیر مسکون
- ۱۲۴..... فرق کلمه عین و کلمه بصر
- ۱۲۵..... کلمه غض و کلمه غمض
- ۱۲۸..... ستر عورت
- ۱۳۱..... زینت
دو استثناء:
- ۱۳۲..... استثنای اول - تفسیر جمله «الا ماظهر»
- ۱۳۹..... کیفیت پوشش - تفسیر جمله «ولیضرن بخمرهن علی جیوبهن»
استثنای دوم:
- ۱۴۳..... زنان
- ۱۴۴..... بردگان و مملوکان
- ۱۴۵..... طفیلیانی که نیاز به زن ندارند
- ۱۴۶..... کودکانی که از امور جنسی بی‌خبرند
- ۱۴۸..... آیات ۵۸ تا ۶۰ سوره نور
- ۱۴۹..... کودکان و مملوکان در سه وقت باید برای ورود در خلوت اجازه بگیرند
- ۱۵۲..... زنان از کار افتاده
- ۱۵۴..... آیات سوره احزاب - همسران پیغمبر
- ۱۵۷..... حریم عفاف
- ۱۶۵..... بررسی حجاب اسلامی، حدود پوشش
مطالب قطعی:
- ۱۶۵..... پوشش غیر چهره و دو دست تا میچ
- عدم وجوب پوشش چهره و دو دست بر زن مستلزم جواز نظر برای
مرد نیست.....
- ۱۶۶..... تلذذ و ریبه
- ۱۶۸..... چهره و دو دست (وجه و کفین)
- ۱۷۰..... مرز محوسیت زن
- ۱۷۲..... ادله موافق
- ۱۷۲..... مفاد آیات
- ۱۷۵..... مفاد روایات در مورد حرمت نظر به خواهر زن
- ۱۷۶..... در مورد پسر بچه
- ۱۷۷..... در مورد مملوک

۱۷۸	در مورد زنان اهل ذمه
۱۷۹	در مورد زنان بیابان نشین
۱۸۱	خبر مسعدة بن زراره
۱۸۱	خبر مفضل بن عمر
۱۸۲	خبر علی بن جعفر
۱۸۲	خبر جابر بن عبدالله انصاری
۱۸۴	خبر فضیل بن یسار
۱۸۴	روایاتی که در باب احرام، پوشانیدن چهره را بر زن حرام می‌کند
۱۸۶	ادله مخالف
۱۸۶	۱. سیره مسلمین
۱۸۹	نقل قول شهید ثانی در مسالك
۱۹۰	۲. ملاک و اولویت
۱۹۱	مباح اقتضائی و مباح لاقتضائی
۱۹۱	مسأله طلاق
۱۹۴	رجحان پوشش و حریم
۱۹۵	۳. داستان فضل بن عباس و زنی که در حجة الوداع به خدمت رسول اکرم آمد
۱۹۶	۴. مفهوم مخالف جواز نظر در هنگام خواستگاری
۱۹۹	۵. آیه جلباب
۲۰۱	شرکت زن در مجامع
۲۰۷	تعصب عمر در مورد زنان پیغمبر
۲۱۳	اختلاط زنان و مردان
۲۱۵	توصیه‌های اخلاقی
۲۱۹	نه حبس و نه اختلاط
۲۲۱	فتواها
۲۲۳	معنی اصطلاح عورت
۲۲۴	ستر صلاتی
۲۲۸	حس احتیاط
۲۳۰	کتمان یا اظهار؟
۲۳۶	دو مسأله دیگر:
۲۳۶	شنیدن صدای زن اجنبی
۲۳۷	مصافحه زن و مرد اجنبی
۲۳۹	فهرستها

مقدمه مؤلف

باسمه تعالی

ریشه بیشتر انحرافات دینی و اخلاقی نسل جوان را در لابلای افکار و عقاید آنان باید جستجو کرد. فکر این نسل از نظر مذهبی آنچنانکه باید رهنمایی نشده است و از این نظر فوق العاده نیازمند است.

اگر مشکلی در رهنمایی این نسل باشد بیشتر در فهمیدن زبان و منطق او و روبروشدن با او با منطق و زبان خودش است. و در این وقت است که هر کسی احساس می کند این نسل، برخلاف آنچه ابتدا به نظر می رسد، لجوج نیست، آمادگی زیادی برای دریافت حقایق دینی دارد.

هدف نویسنده و همچنین هدف گروه روشنفکر و متدین انجمن اسلامی پزشکان از طرح و بحث و نشر «مسأله حجاب» این است که احساس شد گذشته از انحرافات عملی فراوانی که در زمینه حجاب به وجود آمده این مسأله و سایر مسائل مربوط

به زن وسیله‌ای شده در دست یک عده افراد ناپاک و مزبور صفت که از این پایگاه علیه دین مقدس اسلام جار و جنجال تبلیغاتی راه بیندازند. بدیهی است در شرایط موجود که نسل جوان از جنبه مذهبی به قدر کافی راهنمایی نمی‌شود این تبلیغات آثار شوم خود را می‌بخشد.

این بنده خدا را سپاسگزار است که احساس می‌کند فعالیت‌های قلمی ناقابل او در این میدان، چه جراید و مجلات و چه به وسیله این کتاب، اثر نیک محسوسی داشته است. تا آنجا که اطلاع دارد نشر این کتاب تأثیر فراوانی در اصلاح عقاید و افکار این نسل داشته است، حتی بعضی از بانوان به اصطلاح متجدد عملاً در وضع خود تجدیدنظر کرده‌اند.

بدون شک پدیده «برهنگی» بیماری عصر ماست. دیر یا زود این پدیده به عنوان یک «بیماری» شناخته خواهد شد. فرضاً ما کورکورانه از غرب تقلید کنیم، خود بیشتر از آن غریب ماهیت این پدیده را اعلام خواهند کرد. ولی ما اگر به انتظار اعلام آنها بنشینیم می‌ترسم خیلی دیر شده باشد. اگر می‌خواهید ببینید کار برهنگی در غرب به کجا رسیده و فریاد چه کسانی را بلند کرده است این قسمت از نامه یکی از هنرپیشگان معروف جهان را به دخترش که به قول خودش چهل سال مردم روی زمین را خندانده است بخوانید. این نامه مثل معروف عامیانه خودمان را به یاد می‌آورد: «عزا چه عزایی است که مرده شوی هم گریه می‌کند.»

او پس از آنکه به دخترش اجازه می‌دهد فقط به خاطر هنر می‌توان لخت و عریان به روی صحنه رفت» و تأکید می‌کند

که این لختی منحصر در روی صحنه و برای ضرورت هنر باشد، می نویسد:

«... برهنگی بیماری عصر ماست. من پیرمردم و شاید حرفهای خنده آور بزنم. اما به گمان من تن عریان تو باید از آن کسی باشد که روح عربانش را دوست می داری. بد نیست اگر اندیشه تو در این باره مال ده سال پیش باشد، مال دوران پوشیدگی. نترس این ده سال تو را پیرتر نخواهد کرد. به هر حال امیدوارم تو آخرین کسی باشی که تبعه جزیره لختی ها بشوی...»

نویسنده این نامه به داشتن بعضی افکار انسانی معروف است. این سخنان وی نشانه دیگری است از بهره مند بودن او از برخی افکار انسانی.

□

همان طور که در مقدمه چاپ اول این کتاب به اطلاع خوانندگان محترم رسید، محتوای اصلی و اولی این کتاب یک سلسله بحثها و درسها بوده است که در جلسات انجمن اسلامی پزشکان القا شده است و پس از استخراج از ضبط صوت و تنظیم و اصلاح عبارات و اضافه برخی از مطالب به صورت کتاب درآمده است.

در چاپ دوم تجدیدنظرهایی نسبت به چاپ اول به عمل آمد و در مقدمه آن چاپ متذکر شدیم که در تجدیدنظر هیچ مطلبی حذف نگردد بلکه یک سلسله مطالب اضافه شد.

مطالب اضافی غالباً مطلب مستقلی نیست، متمیم و تکمیلی است بر آنچه در چاپ اول بوده و لهذا ضمن فصول کتاب گنجانیده شده است. فقط یک فصل در آخر کتاب تحت عنوان «شرکت زن در مجامع» اضافه شد و البته فصل فتواها که در چاپ اول خیلی به اختصار برگزار شده بود در چاپ دوم تکمیل شد و آن را نیز در حقیقت یک فصل اضافی باید شمرد.

برخی مطالب در چاپ دوم پس و پیش شد، عبارات در موارد جزئی اصلاح گردید، مدارک اخبار و احادیث در پاورقیها نشان داده شد، در آخر کتاب فهرست اعلام اشخاص و کتب و اماکن را اضافه کردیم، دو فهرست هم یکی برای آیات کریمه قرآن و یکی دیگر برای احادیث و اشعار و کلمات مشهور قرار دادیم. از این رو چاپ دوم از چاپ اول بسی کاملتر و جامعتر از آب درآمد و در حدود یک ثلث بر جلد اول اضافه گشت.

در چاپ سوم اضافات و اصلاحات بسیار ناچیز و مختصری صورت گرفت که قابل ذکر نبود. اکنون که چاپ جدید این کتاب منتشر می شود، یک سلسله تجدیدنظرهای دیگری به عمل آمد. این تجدیدنظرها نیز همه از نوع اضافات و توضیحات است و کمی هم اصلاحات، چیزی کم نشده همچنانکه در جوهر مطالب کتاب نیز تغییراتی داده نشده است.

به نام خدا

مقدمه

لزوم پوشیدگی زن در برابر مرد بیگانه یکی از مسائلی مهم اسلامی است. در خود قرآن کریم درباره این مطلب تصریح شده است. علیهذا در اصل مطلب از جنبه اسلامی نمی توان تردید کرد.

پوشیدن زن خود را از مرد بیگانه یکی از مظاهر لزوم حریم میان مردان و زنان اجنبی است، همچنانکه عدم جواز خلوت میان اجنبی و اجنبیه یکی دیگر از مظاهر آن است. این بحث را در پنج بخش باید رسیدگی کرد:

۱. آیا پوشش از مختصات اسلام است و پس از ظهور اسلام از مسلمین به غیر مسلمین سرایت کرده است؟ یا از مختصات اسلام و مسلمین نیست و در میان ملل دیگر قبل از اسلام نیز وجود داشته است؟

۲. علت پوشش چیست؟

چنانکه می دانیم در میان حیوانات هیچ گونه حریمی میان جنس نر و

جنس ماده وجود ندارد، آنها آزادانه با یکدیگر معاشرت می‌کنند. قاعدهٔ اولی طبیعی این است که افراد انسان نیز چنین باشند. چه موجبی سبب شده که میان جنس زن و مرد حریم و حائلی به صورت پوشیدگی زن یا به صورت دیگر به وجود آید؟

اختصاص به پوشش ندارد، در مطلق اخلاق جنسی جای چنین سؤالی هست. دربارهٔ حیا و عفاف نیز همین پرسش هست. حیوانات در مسائل جنسی احساس شرم نمی‌کنند ولی در انسان بالاخص در جنس ماده حیا و شرم وجود دارد.

۳. فلسفهٔ پوشش از نظر اسلام

۴. ایرادها و اشکالها *

۵. حدود پوشش اسلامی چیست؟

آیا اسلام طرفدار پرده‌نشینی زن است همچنانکه لغت «حجاب» بر این معنی دلالت می‌کند، یا اسلام طرفدار این است که زن در حضور مرد بیگانه بدن خود را بپوشاند بدون آنکه مجبور باشد از اجتماع کناره‌گیری کند؟ و در صورت دوم حدود پوشش چقدر است؟ آیا چهره و دو دست تا مچ نیز باید پوشیده شود یا ماورای چهره و دو دست باید پوشیده شود اما چهره و دو دست تا مچ پوشیدنش لازم نیست؟ و در هر حال آیا در اسلام مسأله‌ای به نام «حریم عفاف» وجود دارد یا نه؟ یعنی آیا در اسلام مسألهٔ سومی که نه «پرده‌نشینی» و «محبوسیت» و نه «اختلاط» باشد وجود دارد یا خیر؟ و به عبارت دیگر آیا اسلام طرفدار جدا بودن مجامع زنان و مردان است یا نه؟

اینها پرسشهایی است که این کتاب بدانها پاسخ می‌گوید.